Käsiraamat kohaliku omavalitsuse spetsialistidele

Downloaded 19.11.2026

Viimati uuendatud 21.09.2026

Sisukord

Looduskaitse **3**

Võõrliigid **3**

Võõrliikide mõju kohalikule ökosüsteemile **4**

Kuidas võõrliigid peamiselt levivad? **5**

Seadusandlus **6**

Kuidas saab kohalik omavalitsus panustada võõrliikide vastu võitlemisse? **9**

Karuputke võõrliigid **10**

Verev lemmmalts **15**

Pargitatrad **17**

Võõrnälkjad **17**

Lisamaterjalid **17**

Loodusobjekti kaitse alla võtmine ehk loodusväärtuste kaitse planeerimine **19**

Kaitse alla võtmise otstarbekus **19**

Võimalikud eri tüüpi kaitstavad alad **20**

Kaitse-eesmärkide piiritlemine **21**

Kaitsealadele määratakse ka vööndid **22**

Kaitse-eeskirjas määratakse kaitsekord **22**

Kaitsealade loomise protsess **23**

Haldusakti andmise peatamine kaitse alla võtmise ajal **24**

Kohaliku omavalitsuse tasandil ala kaitse alla võtmine **25**

Kaitsekorralduskava **26**

Küsimused ja vastused **27**

Külastustaristu kaitstavatel aladel **28**

Külastustaristu rajajad **29**

Külastustaristu olulised elemendid **30**

Järelevalve **33**

Kultuuripärandi kaitse rahvusparkides **33**

Ehitamine ja planeerimine rahvusparkides ja maastikukaitsealadel **34**

Looduskaitse

Kohalike omavalitsuste roll looduskaitses on oluline, kuna nad on seotud igapäevaelu korraldamisega ja omavad olulist mõju looduse kaitsmisel.

Viimati uuendatud 17.01.2025

Võõrliigid

Võõrliigid on liigid, kes on oma looduslikust levilast sattunud uude elupaika inimese kaasabil tahtlikult või tahtmatult.

See tähendab, et ilma inimeseta ei oleks nad suutnud sinna levida. Võõrliikide hulka kuulub näiteks suur hulk toidu- ja ilutaimi. Eksootiliste, uhkete ja teismoodi liikide ihalus on suurenev trend tänapäeva avatud maailmas.

Eestis loetakse võõrliikideks kokkuleppeliselt selliseid liigid, mis on Eestisse jõudnud 19. saj lõpust alates, taimede puhul loetakse selleks piiriks 18. saj keskpaika.

Enne seda Eestisse jõudnud võõrliigid on enamasti niivõrd naturaliseerunud, et nende vastu ei ole enam võimalik praktiliselt midagi ette võtta, samuti on kooslused nendega juba teatud määral kohanenud.

Invasiivne ehk sissetungiv on selline võõrliik, mis ohustab kohalikke ökosüsteeme, elupaiku või liike ning tekitab majanduslikku või keskkonnakahju.

Võõrliikide riiki toomine võib olla:

tahtlik – inimene on viinud teadlikult liigi uude kohta.

Põhjusteks on näiteks:

- ✓ aiandus;
- ✓ lemmikloomad;
- ✓ põllumajandus – soov saada rohkem ja/või suuremat saaki, vaheldust toidulaual;

- kalandus – soov mitmekesistada püügiobjekte, püüda suuremat saaki;
- karusloomakasvatus;
- nuhtluste kontroll – nuhtlusliigist lahtisaamiseks tuuakse uus liik sisse;
- turism - seemnete, noorte või täiskasvanud isendite suveniiridena kaasatoomine.

tahtmatu – inimtegevuse käigus tuuakse riiki uusi liike kogemata.

Põhjusteks on näiteks:

- erinevate troopiliste toodete kaubandus – nt eksootiliste puuviljade kastidesse võivad olla peitunud eksootilised ämblikud, putukad, sisalikud, nahkhiired jt;
- laevandus – kauba- ja reisilaevade ballastveega ning laevakerele kinnitanuna levivad vees elavad võõrliigid “jänestena” uutesse asupaikadesse;
- kalandus – paati, transpordihaagist ja püügivahendeid ühelt veekogult teisele viies ning seejuures puhastamata jättes kantakse tahtmatult edasi ka vees elavaid võõrliike.
- iluaiandus – istikute ja nende mullaga levivad uutesse elupaikadesse ka erinevad patogeenid ja haigused, parasiidid ja selgrootud, keda taimedelt eelnevalt leida ja eemaldada võib olla võimatu. Nii on tõenäoliselt rododendronitega jõudnud Eestisse saare äkksurm ja istikute mullapallidega Hispaania teetigu.

Viimati uuendatud 13.02.2025

Võõrliikide mõju kohalikule ökosüsteemile

Võõrliigid on elupaikade kao ja killustumise kõrval suurimaks ohuks kohalikule elurikkusele. Need võivad mõjutada kohalikku ökosüsteemi järgmiselt:

- konkurents ja kohalike liikide väljatõrjumine – nt signaalvähk tõrjub välja hariliku jõevähi, elegantne garneel kohalikud krevetiliigid, ameerika naarits on mandri-Eestist tõrjunud välja euroopa naaritsa;

- elupaikade muutmine – nt verev lemmmalts, Sahhalini ja vooljas pargitatar, karuputke võõrliigid, kanada kuldvits kasvavad suurte ja tihedate kolooniatena, tõrjudes välja teised liigid;
- toiduahelate muutmine (kisklus ja herbivooria) – nt hariliku rändkrabi ja ümarmudila mõju rannikumere põhjaloomastiku arvukusele;
- haiguste ülekanne – nt signaalvähk kannab endaga kaasas vähikatku, mis on letaalne harilikule jõevähile;
- on mürgised – nt Sosnovski ja hiid-karuputk;
- on parasiitide ja haigustekitajate kandjad;
- tekitavad lähedaste liikidega ristudes hübriide;
- takistavad tolmeldamist – nt kimalased eelistus tolmeldada verevat lemmmaltsa kohalike taimeliikide ees.

Lisades juurde mõjud majandustegevusele (näiteks kinnisvara väärtuse vähenemine, saagikuse vähenemine) ja inimese tervisele, on võõrliikide teema muutumas maailmas järjest olulisemaks.

Viimati uuendatud 13.02.2025

Kuidas võõrliigid peamiselt levivad?

Võõrliikide probleem on ka Eestis järjest enam teravnev mitmel põhjusel:

- **Liigselt paljunenud või enam mitte-tahetud lemmikloomad visatakse „minema“ või kallatakse veekogudesse** – nii satub igal aastal loodusesse näiteks punakõrv-ilukilpkonni, Narva veehoidla süsteemi sattus nii tõenäoliselt marmorvähk. Kui inimene võtab endale lemmiku, võtab ta ühtlasi ka vastutuse. See tähendab ka paljunemise vältimist, haiguste ravi ning vastutustundlikku käitumist juhul, kui looma ei ole enam võimalik edasi pidada;
- **Väljarohitud ja liigselt paljunenud taimed ja/või nende osad visatakse aia taha või viiakse metsa**, sarnasteks kohtadeks on surnuaedadega piirnevad nn servaalad ja jäätmehunnikud – selliselt viiakse võõrliigid täielikult kontrollimatusse keskkonda. Probleemiks ei ole niivõrd mõneks aastaks paigale jäävad püsikud, vaid need liigid, mis hakkavad edasi levima. Nii on plahvatuslikult levinud

- ✓ näiteks verev lemmmalts, pargitatrad, igihali. Haljastus- ja aiajäätmed on samuti jäätmed, mida ei tohi viia loodusesse ega võõrale (kellelegi teisele kuuluvale) maale. Aiajäätmed tuleb komposteerida kontrollitult oma aias – kompostimuld on väärtuslik väetis. Rohkem võiks kasutada paljudes suuremates asulates toimuvat aiajäätmete korraldatud vedu.

- ✓ Mitmesuguse põllumajanduse, metsatöö, ja **transpordivahenditega levitatakse tahtmatult edasi võõrliike**. Samuti ei arvestata pinnasetööde planeerimisel võõrliikide kasvukohtadega, levitades mullaga võõrliike tahtmatult uutele aladele.

- ✓ **Kasutades erinevates veekogudes samu vahendeid** – nt paate, kummikuid, kalapüügiriistu – võib tahtmatult kanda edasi invasiivseid veetaimi (nt vesikatk), väiksemaid elusorganisme (nt rändkarp) ja ka ohtlikke baktereid/viiruseid (nt vähikatkuga veekogust võib tahtmatult viia edasi katku ka teistesse veekogudesse). Seepärast on pärast püüki vaja alati puhastada ka kasutatud vahendid (pesta ja jätta vähemalt päevaks päikese kätte).

Viimati uuendatud 13.02.2025

Seadusandlus

Looduskaitseseaduse (LKS) § 57 kohaselt “Võõrliike ei tohi loodusesse lasta ega istutada/külvata”. Erandiks on 13 puuliiki, mida võib kasutada metsa uuendamisel (keskkonnaministri 04.12.2006 määrus nr 69 „Metsa uuendamisel kasutada lubatud võõrpuuliikide loetelu“): must kuusk, serbia kuusk, keerdmänd, euroopa lehis, siberi lehis, siberi lehise vene teisend, jaapani lehis, kuriili lehis, eurojaapani lehis, harilik ebatsuuga, siberi nulg, punane tamm ja hübriidhaab.

- ※ Eesti siseriiklik võõrliikide nimekiri on kinnitatud keskkonnaministri 07.10.2004 määrusega nr 126, „**Looduslikku tasakaalu ohustavate võõrliikide nimekiri**“.

Nende liikide elusaid isendeid on keelatud Eestisse tuua ja siin kasvatada. Neid pidada ja omada võib vaid teaduslikult põhjendatud juhtudel Keskkonnaameti loa alusel. Nende võõrliikide hulgas on liike, kes on meil juba probleemiks ja neid, kellega on hädas teised Euroopa või muud maailma riigid ja on igati tõenäoline, et need muutuksid invasiivseks ka Eestis.

Keskkonnaameti loa alusel on Mandri-Eestis lubatud pidada mingi- ja kährikufarme, kui need vastavad nõuetele (keskkonnaministri 20.11.2014 määrus nr 51 „Mingi ja kähriku tehistingimustes pidamisele esitatavad täpsustatud nõuded ja farmi tegevusloa sisu täpsustatud nõuded“). Eestis kehtivad hetkel veel kaks mingifarmi tegevusluba. Karusloomafarmide pidamine keelatakse täielikult aastast 2026.

- Lisaks kehtib Eestile Euroopa Liidu võõrliikide määrus (**Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1143/2014**).

Määruse keskmes on Euroopa Liidu jaoks probleemsete invasiivsete võõrliikide nimekiri. Nimekirja kantud invasiivsete võõrliikide looduslikud levilad asuvad väljaspool Euroopa Liitu ning nende kahjulikku mõju peetakse nii tõsiseks, et see nõuab kooskõlastatud tegevust üle Euroopa Liidu. Määruses on kirjas reeglid nende liikide kahjuliku mõju ennetamiseks, vähendamiseks ja ohjamiseks.

Määruse järgi on keelatud nimekirja kantud liikide elusisendeid:

- tuua Euroopa Liidu territooriumile
- vedada
- turule lasta
- aretada
- lubada paljuneda, pidada või kasvatada
- kasutada või vahetada
- loodusesse lasta
- müüa

Määruses on ette nähtud üleminekuaja meetmed:

- Kui nimekirja kuuluv lemmikloom on omandatud enne liigi nimekirja kandmist (või muul legaalsel viisil), on lemmiklooma pidamine lubatud kuni looma surmani. Komisjoni tõlgendusena kuuluvad siia ka loomaaiad. Välistatud peab olema isendite paljunemine ja põgenemine.
- Seaduslikult omandatud lemmiklooma transport sh vedamine Euroopa Liitu, selle piires ja sellest välja on lubatud.
- Kui omanik ei suuda seaduslikult omandatud võõrliigist lemmiklooma eest hoolitseda, on lubatud lemmiklooma üleandmine vastavatele rajatisele (varjupaigale) või luba omavale teadusasutusele Keskkonnaameti kontrollitud tingimustel.

- Euroopa Liidu jaoks probleemsete invasiivsete võõrliikide nimekiri on kättesaadav **EUR-Lex lehel**. Seda nimekirja täiendatakse pidevalt.

- Rohkem info leiab ka **Kliimaministeeriumi kodulehelt**.

Marmorvähi vaid ühest isendist võib alguse saada uus populatsioon. Foto: Eike Vunk

Võõrliikide ohjamiskavad

Ohjamiskava koostatakse juhul, kui teadusinventuurid näitavad liigi arvukuse suurenemisest tingitud olulist negatiivset mõju keskkonnale või ohtu inimese tervisele või varale.

Eestis on koostatud ohjamiskavad karuputke võõrliikide ja vereva lemmmaltsa ohjamiseks.

Karuputke ohjamiskava | 2.44 MB | pdf Vereva lemmmaltsa ohjamiskava | 4.63 MB | pdf
Lisaks on jõevähi kaitse tegevuskaval üheks osaks ka võõr-vähiliikide uurimine ja ohjamine.

Jõevähi (Astacus astacus) kaitse tegevuskava | 2.84 MB | pdf

Viimati uuendatud 13.02.2025

Kuidas saab kohalik omavalitsus panustada võõrliikide vastu võitlemisse?

- Julgustage elanikke võitlema võõrliikide vastu.
  Võõrliikidel ei tohi lasta loodusesse levida. Kui avastatakse võõrliigi esimesed leiud, on mõttekas need kohe hävitada. See aitab ära hoida arvukuse plahvatuslikku suurenemist ja hilisemat ränka tööd nendega võitlemisel. Euroopa Liidu ja Eesti siseriiklikusse nimekirja kuuluvaid liike ei tohi kasvatada ka oma kodus-aias, paljundada ega mingil moel levitada ega müüa. Lisaks keelatud liikide nimekirjas olevatele liikidele on palju ka selliseid võõrliike, mis ei kuulu küll nimekirja, kuid on teadaolevalt invasiivsed ja võivad tulevikus samuti palju probleeme tekitada (nt lupiin, mis on Soomes ja ka mujal maailmas juba arvestatav probleem, kuna takistab massiliselt levides oma laiade lehtedega teiste liikide kasvu ja levikut ning muudab mullakeemiat). Seetõttu on väga oluline teavitada kohalikke elanikke võõrliikidest, vajadusel Keskkonnaametisse suunates. Samuti on võimalik teha koostööd Keskkonnaametiga teema käsitlemisel kohalikes meediaväljaannetes.

- Vedage aktiivselt eest võõrliikide vastu võitlemist oma valla või linna territooriumil.
  Kontrollige regulaarselt ja võõrliikide tuvastamisel tehke võimalikult kiiresti tõrjet kohalikule omavalitsusele kuuluvatel kinnistutel.
  Aidake eraomanikke, näiteks lisades omavalitsuse tõrjutavate alade hulka ka kolooniad erakinnistutel, mille maaomanikud ei ole võimelised ise tõrjet tegema (nt üksikud eakad inimesed, puudega inimesed).
  Korraldage võõrliikide tõrjet erinevate koostöövormide kaudu (koostöö kriminaalhooldusosakondadega ÜKT pakkumises, koostöö kohalike kogukondade, seltsingutega). Näiteks vereva lemmmaltsa koloonia kollektiiviga rohimine võib olla üheks koostegutsemise võimaluseks, millega aidatakse panustada oma kodukandi loodushoidu.
  Oluline on, et tõrjet tehtaks järjepidevalt koloonia hävimiseni. Omavalitsustest on Tallinna linn, Rae ja Muhu vald on mitmeid aastaid korraldanud karuputke võõrliikide kolooniate tõrjet, Viljandi linn vereva lemmmaltsa tõrjet. Teetigudega on aidanud elanikel võidelda Viljandi ja Rakvere linn, Saku vald. Viru-Nigula vald on võtnud eesmärgiks saada lahti pargitatarde kolooniatest valla territooriumil.

- Karuputke võõrliikide tõrjekohustus läheb järk-järgult üle maaomanikule. Omavalitsustel on kohustus tõrjuda karuputke võõrliike kõikides munitsipaalmaal asuvates kolooniates alates 2026. aastast. Loe lähemalt alajaotisest „**Karuputke võõrliigid**“.

- Lemmikloomade pidamise kord peab olema osa omavalitsuse heakorrast, et välistada võõrliikide loodusesse viimine ja sattumine.
- Soosige haljastus- ja aiajäätmete kompostimist oma kinnistul ja/või haljastus- ja aiajäätmete

- ✓ korraldatud vedu.
- ✓ Pinnasetööde planeerimisel arvestage invasiivsete võõrliikide leiukohtadega, et vältida seemnete ja juurtega saastunud pinnase kontrollimatult laiali vedamist. Pinnasetööd tuleb kooskõlastada Keskkonnaametiga.
- ✓ Julgustage inimesi teavitama võõrliikide leiukohtadest. Seni teadmata leiukohtade kaardistamine aitab planeerida tõrjet.

Palume anda teavet invasiivsete võõrliikide leiukohtade kohta Keskkonnaametile

- **info@keskkonnaamet.ee**
- **karuputk@keskkonnaamet.ee**

Viimati uuendatud 25.02.2025

Karuputke võõrliigid

Hiid-karuputk, Sosnovski karuputk ja pärsia karuputk on ohtlikud invasiivsed võõrliigid, mis ohustavad kohalikku loodust ja ettevaatamatul kokkupuutel kahjustavad ka inimeste tervist. Kõik kolm liiki on kantud võõrliikide nimekirja nii Eesti kui ka Euroopa Liidu tasandil. Nende liikide leviku takistamine ja tõrje on äärmiselt oluline.

Karuputke võõrliigid on mitmeaastased ja suurekasvulised, levivad edasi seemnetega. Ühel taimel võib valmida kuni 100 000 seemet ning need võivad olla mullas idanemisvõimelised u 10 aastat.

Karuputke võõrliigid talu tagahoovis. Foto: Eike Vunk

Karuputke võõrliikide tõrjesse on oodatud panustama omavalitsused ja eraomanikud

Keskkonnaamet on korraldanud üleriigilist karuputke tõrjet aastast 2006. Tõrjet on tellitud avaliku hanke kaudu ja tõrjeviisideks on olnud põhiliselt taimede juurtega välja kaevamine ja herbitsiidiga mürgitamine. Tõrje tulemusel on karuputke võõrliigid hävitatud ca 800 hektaril. Paljudes suurtes ja algselt tihedates kolooniates tärkavad praeguseks vaid üksikud taimed.

2026. aastal on Keskkonnaameti eestvedamisel võimalik teha tõrjetöid üleriigiliselt.

2026. aasta karuputke tõrjeks on riiklik rahastus tagatud täies mahus. See tähendab, et kõik tõrjet vajavad kolooniad – sh ka munitsipaalmaadel asuvad – saavad 2026. aastal riikliku tellimusena tõrjutud.

Seetõttu ei ole kohalikel omavalitsustel vaja 2026. aastaks:

- ✓ ise karuputke tõrjet oma maadel korraldada,
- ✓ ega ka selleks eelarvelisi vahendeid planeerida.

Samuti ei toimu 2026. aastal tõrje kohustuse üleandmist eraomanikele. Edasise rahastuse kohta (alates

2027. aastast) selguvad otsused tõenäoliselt 2026. aasta jooksul.

Omavalitsused ja maaomanikud on oodatud panustama vabatahtlikult.

Kui Teie omavalitsusel on huvi ja võimalus ise karuputke tõrjet korraldada, on sellest väga suur abi – iga maaomaniku panus aitab kaasa kogu Eesti looduse kaitsele.

Keskkonnaamet saab omalt poolt toetada järgnevaga:

- ✓ riiklikus kasutuses olevad hankelepingute näidised,
- ✓ tehnilised kirjeldused ja
- ✓ keskmised maksumused, mis aitavad tööde tellimisel orienteeruda.

Samuti saab Keskkonnaamet soovitada karuputke tõrjega tegelevaid ettevõtteid, kellelt saab küsida hinnapakkumisi.

Keskkonnaamet palub teavitada, kui omavalitsusel on plaan ise tõrjet korraldada.

Kui omavalitsusel on plaan ise oma munitsipaalmaadel tõrjet teostada, palun sellest kindlasti teada anda hiljemalt 2025. aasta lõpuks info@keskkonnaamet.ee. See võimaldab Keskkonnaametil vastavad kolooniad riiklikust tellimusest välja arvata.

Karuputke võõrliigid on mürgised. Kui taimemahl satub nahale või silma, tuleb see loputada rohke veega või silmaloputusvahendiga ning kaitsta valguse eest, isegi kui päike ei paista.

Eestis on kaardistatud hiid- ja Sosnovski karuputke aktiivseid kolooniad ligi 2500 hektaril. Aastatepikkuse tõrjetöö tulemusel on kolooniad hävinud 800 hektaril (2024. aasta seis).

Karuputke võõrliikide hävitamine on tulemuslik ainult järjepideva tõrjega.

Kõikides kasvukohtades on vaja teha tõrjet igal aastal seni, kuni kogu koloonia on hävinud. Uutes, avastatud leiukohtades tuleb alustada tõrjega võimalikult kiiresti.

Kasvõi ühe aasta tõrjumata jätmine toob kaasa taime seemnepanga uuenemise, mistõttu tõrjeperiood

pikeneb oluliselt. Karuputke seemned võivad olla mullas idanemisvõimelised u 10 aastat. Tõrje tulemus sõltub tõrjuja korrektsusest.

Väga oluline on teha tõrjetöid teadlikult ja ettevaatlikult. Tõrjet tasub alustada siis, kui taimed on väikesed (mai lõpp – juuni algus). Vaja on kasutada kaitseriideid, -kindaid ja -prille, et vältida naha ja silmade kokkupuudet taimemahlaga.

※ Täiendavat teavet karuputke võõrliikide äratundmise, tõrjumise viiside ja ohutuse tagamise kohta leiab Keskkonnaameti teemalehelt "**Karuputke võõrliigid ja nende ohjamine**".

Samuti on seal nimekiri tõrjujatest, kes on varasemalt seda tööd teinud ja kelle poole võib pöörduda, kui on soov tõrjet tellida.

✓ **Väikese pindalaga ja hõredas koloonias on eelistatud tõrjemeetodiks taimejuurte väljakaevamine.** See on kohustuslik meetod veekaitsevööndis, mahealadel, mesilate vahetus läheduses, kaitsealadel. Siiski, tihe ja suur koloonia mahealal, mida ei saa tõrjuda kaevamismeetodil, ei ole PRIA nõuetekohaselt heas korras olev maa ja ei tohi kuuluda maheala koosseisu.

✓ **Suurtes ja tihedates kolooniates on peamiseks tõrjemeetodiks glüfosaadil põhineva herbitsiidiga käsitsi mürgitamine.** See on hetkel parim teadaolev masstõje viis. Herbitsiidiga võib tõrjuda inimene, kellel on vastav taimekaitsevahenditunnistus ning tööde teostamisel tuleb järgida tõrjetööde töö- ja ohutusjuhendit. Herbitsiididega ei tohi mürgitada näiteks mahealadel, mesilate lähedal, kaevude läheduses, kaitsmata põhjaveega piirkondades.

✓ **Teatud juhtudel, kui mürgitamine ja kaevamine kumbki ei sobi, on võimalik kasutada tõrjemeetodina õisikute lõikamist või geotekstiiliga katmist.** See on põhjendatud näiteks veekogude kallastel ehk veekaitsevööndites olevates suurtes ja tihedates kolooniates, kus mürgitada ei tohi ning kaevamine tekitaks erosiooni.
Õisikute lõikamise ja kokku kogumisega hoitakse ära uute seemnete teke ja edasi levimine mööda jõge. Õisikute lõikamine võib olla vajalik ka järeltõrjena kolooniates, kus tõrjest hoolimata on õitsema läinud taimi.
Geotekstiili meetodit on kasutatud mitmetes riikides, Eestis on see meetod katsetuses. Esialgsete tulemuste järgi võib öelda, et meetod toimib, kui jälgida, et geotekstiil püsib omal kohal ja ei saa kahjustada ning see on korralikult paigaldatud (külgedelt u 1 m sügavusele kaevatud). Geotekstiili saab vajadusel katta ka mullakihiga ja külvata peale muru, kui kasvukoht asub näiteks avalikult kasutataval alal.

Karuputke võõrliigid levivad edasi uutesse kasvukohtadesse inimtegevuse käigus ka tahtmatult.

Lisaks looduslikele levikuteedele (vooluveekogud jm) levib karuputk edasi näiteks põllumajandusmasinate ja metsatöömasinate kaudu ning karuputke seemnete ja juurtega saastunud

pinnase teisaldamisel. Seetõttu on väga oluline puhastada tööriistad-masinad karuputke koloonia juurest lahkudes. Koloonia alal ja selle lähiümbruses tuleb teha pinnasetöid kontrollitult. Vastasel juhul saab teatud tingimustel käsitleda tegevust looduskaitseseaduse põhjal invasiivse võõrliigi levitamisena.

Näide: karuputke võõrliikide leviku takistamine tee-ehituse projektide elluviimisel

Transpordiamet on teinud koostööd Keskkonnaametiga tee-ehituse projektide elluviimisel. Juba projektide koostamise käigus arvestatakse karuputke võõrliigi kolooniatega: enne tööde algust märgitakse koostöös Keskkonnaametiga maha karuputke koloonia, kaevatakse sealne pinnas ühe meetri sügavuselt välja, viiakse Keskkonnaameti poolt ette antud kohta, laotatakse maha ja puhastatakse veoauto kast mullast.

Sedasi välditakse seemnete ja juurtega saastunud pinnase levimist. Pinnase viimise kohaks valib Keskkonnaamet parima võimaliku variandi, milleks on olemasolev karuputke koloonia riigimaal.

Kui koloonia ulatub teemaalt kaugemale eramaale, võib küsida ka maaomaniku valmisolekut, et tee-ehituselt eemaldatav pinnas tõsta eramaal asuva sama koloonia peale lisaks. Sama põhimõtet peab rakendama ka kohalike teede puhul – nii ehitusprojektides kui hooldamisel (tihti hooldamise käigus teisaldatakse pinnast tee servadest) ning see peab laienema kõigile invasiivsetele võõrliikidele.

Pärast koloonia hävimist on vaja jälgida kasvukohta veel mitme aasta jooksul. Uute taimede ilmumisel tuleb tõrjet korrata.

Keskkonnaamet ootab andmeid karuputke võõrliikide leiukohtade kohta.

Uuest kasvukohast palume teatada karuputk@keskkonnaamet.ee. Oluline on, et kõik kodanikud annaksid leiukohtadest teada. PRIA toetuste taotlejatel on teatamine kohustuslik. Eriti oluline on, et üksikud isendid hävitaks leidja kohe ise, sest see aitab vältida aastatepikkust vaevalist tõrjet.

Teadaolevaid karuputke võõrliikide kolooniad näeb

- Maa- ja Ruumiameti **karuputke kaardirakenduse kaudu** ja
- **PRIA veebikaardilt** (abiinfo kihtide all).
- Täiendavat teavet karuputke võõrliikide äratundmise, tõrjumise viiside ja ohutuse tagamise kohta

※ leiab Keskkonnaameti teemalehelt "**Karuputke võõrliigid ja nende ohjamine**".

Viimati uuendatud 13.03.2025

Verev lemmmalts

Verev lemmmalts on invasiivne võõrliik, mis kuulub sarnaselt karuputke võõrliikidele kogu Euroopas hävitamisele.

See dekoratiivne, aedade kaudu ja aiajäätmetega loodusesse pääsenud rohttaim võib kasvada mitme meetri kõrguseks. Taim on üheaastane, levib edasi seemnetega. Mulda sattunud seemned püsivad elujõulisena 1–4 aastat. Verev lemmmalts hõivab suuri alasid ning levib kiiresti uutesse kasvukohtadesse.

Verev lemmmalts on küll väga kaunis, kuid looduslikku tasakaalu ohustav liik. Foto: Eike Vunk

Vereva lemmmaltsa leviku pidurdamiseks on oluline jõuda maaomanikeni, et selgitada liigi ohtlikkust ja leida koostöövõimalusi tõrjeks.

Maaomanikud peavad teadma oma kohustusest mitte kasvatada verevat lemmmaltsa oma kinnistul ega lubada sellel levida.

Verev lemmmalts on hõlpsasti rohitav, mistõttu saab kolooniaid tõrjuda edukalt ka ühistööna, nt talgutena. See võõrliik on küll Eestis juba üsna laialt levinud, kuid kolooniad on pigem kompaktsed ja otsustaval tegutsemisel on võimalik saada liik kontrolli alla. Talgute vm kampaania käigus tõrjudes on oluline küsida eelnevalt luba maaomanikult.

Taimede rohimist tuleb teha õigel ajal: enne õitsemist või hiljemalt enne seemnete valmimist. Väljakistud taimed tuleb jätta koloonia alale, samas vältides taimede kokkupuudet mullaga, et need uuesti ei juurduks. Vajadusel teha tõrjet mitu korda suve jooksul. Järjepidevalt igal aastal tõrjudes on võimalik koloonia hävitada.

Teine võimalus tõrjeks on pidev niitmine, ala hoidmine madalmurusena.

Pärast koloonia hävimist on vaja jälgida kasvukohta veel mitme aasta jooksul. Uute taimede ilmumisel tuleb tõrjet korrata.

Leiukohtade kaardistamine

Oluliseks tegevuseks on ka seni teadmata leiukohtade kaardistamine. Selline info on aluseks võõrliigi levikust ülevaate saamisel.

Uuest kasvukohast palume anda teada **info@keskkonnaamet.ee**.

Väga oluline on, et kui leitakse üksikud isendid, hävitaks leidja need kohe ise, sest see aitab vältida aastatepikkust vaevalist tõrjet.

- Hetkel teadaolevate leiukohtadega saab tutvuda kaardirakenduse abil, mille leiab **Keskkonnaameti kodulehelt**.

Vereva lemmmaltsa kolooniaid on Eestis tõrjutud 2018. aastast. Pärnu jõe äärset kolooniat rohiti Keskkonnaameti ning Tallinna Vangla Pärnu kriminaalhooldusosakonna ja kohalike omavalitsuste koostöös. Üldkasuliku töö (ÜKT) tegijad rohisid suve jooksul kolooniat, vältides nii uute seemnete teket.

Olulise panuse on vereva lemmmaltsa tõrjesse andnud Eestimaa Looduse Fond, kelle talgutel on vabatahtlikud näiteks Karula rahvuspargis ja Otepää looduspargis mitmeid aastaid süsteemselt kolooniaid rohinud. 2024. aastal lisandus rohitavate alade hulka Keeni pargi koloonia. Ka Viljandi linn on

mitme aasta jooksul tõrjunud mitut suurt kolooniat.

※ Rohkem teavet saab **Keskkonnaameti vereva lemmmaltsa teemalehelt**.

Viimati uuendatud 13.02.2025

Võõrnälkjad

Hispaania teetigu ja mustpeanälkjas on invasiivsed võõrliigid Eestis. Hispaania teetigu nähti meil esmakordselt 2008. aastal. Liik on nüüdseks levinud üle kogu Eesti ja mõnes piirkonnas esineb seda juba massiliselt. Mustpeanälkja esmaleid Eestis pärineb 2013. aastast ning viimastel aastatel on ka see liik osades piirkondades juba massiline.

Tuleb arvestada, et võõrnälkjatega võivad segi minna mõned meie kodumaised nälkjaliigid. Seetõttu on tuleb enne tõrjuma asumist määramistunnused endale selgeks teha, et hoida kodumaiseid liike.

※ Määramisel on abiks Keskkonnaameti **võõrnälkjate teemaleht**.

Nälkja võõrliikide levikut tuleb takistada kohe, kui piirkonnas on avastatud esimesed leiud. See aitab ära hoida nende arvukuse plahvatuslikku suurenemist.

Spetsiaalsed nälkjakorjamise aktsioonid on tõhusad, kui neid planeeritakse koostöös naabritega ja neid tehakse niiske ilmaga järjepidevalt kogu hooaja jooksul. Abiks võivad olla mitmesugused püünised (nälkjamatid, püünistaimed või teomajad). Leitud nälkjad hukata nt keeva veega või kange soolalahusega üle valades või vähemalt labidasügavusse auku mattes.

Väga oluline on seni teadmata leiukohtade kaardistamine

※ Keskkonnaamet ootab teateid nälkja võõrliikidest: **https://survey123.arcgis.com**.

Andmed on olulised võõrliikide levikust ülevaate saamiseks.

Viimati uuendatud 13.02.2025

Lisamaterjalid

Andmebaasid ja kaardid

- Euroopa Liidu võõrliikide teabevõrgustik (**EASIN**)
- Põhja- ja Kesk-Euroopa võõrliikide andmebaas: **www.nobanis.org**.
- Karuputke leiukohad Maa-ja Ruumiaameti geoportaalis: **karuputke kaart**
- Karuputke leiukohad PRIA **veebikaardil** (kihid>abiinfo)
- Vereva lemmmaltsa leiukohtade **kaardirakendus**
- Võõrnälkjate leiukohtadest **teatamise vorm**
- Võõrnälkjate leiukohtade **kaardirakendus**

Seadusandlus

- Looduskaitseseadus: **Riigi Teataja (RT I 2004, 38, 258)**
- Eesti looduslikku tasakaalu ohustavate liikide nimekiri: **Riigi Teataja Lisa (RTL 2004, 134, 2076)**
- Euroopa Liidu võõrliikide määrus: **https://eur-lex.europa.eu**
- Euroopa Liidu ühtne võõrliikide nimekiri: **https://eur-lex.europa.eu**

Kodulehed

- Kliimaministeeriumi võõrliikide alamleht: **https://kliimaministeerium.ee/voorliigid**
- Keskkonnaameti võõrliikide alamleht (ohjamiskavad, tõrjejuhised, infovoldikud jm): **https://keskkonnaamet.ee/voorliigid**
- Projekti “Loodusrikas Eesti” võõrliikide tõrjekatsete alamleht koos pargitatarde, pihlenela, lumimarja ja kuldvitsa võõrliikide määramispiltidega): **https://loodusrikaseesti.ee/et/voorliikide-torjekatsed**

Viimati uuendatud 13.02.2025

Loodusobjekti kaitse alla võtmine ehk loodusväärtuste kaitse planeerimine

Ettepaneku loodusväärtuste kaitse alla võtmiseks võib teha igaüks, kuid ettepanek peab sisaldama (LKS-i § 8):

- ✓ kaitse alla võtmise põhjendust;
- ✓ kaitse alla võtmise eesmärki;
- ✓ kaarti, millele on kantud loodusobjekti asukoht või piir ja loodusväärtused;
- ✓ kaitseks vajalike piirangute kirjeldust.

Ettepanek tuleb esitada Kliimaministeeriumile. Ettepaneku laekumisest teavitatakse ka kohalikku omavalitsust.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Kaitse alla võtmise otstarbekus

Lisaks väärtuste olemasolule tuleb kaaluda kaitse alla võtmise otstarbekust – kas, kus ja kui palju väärtuseid kaitse alla tuleb võtta.

Otstarbekuse kaalumisel tuleb arvestada,

- ✓ kas konkreetne ala on väärtuse kaitse jaoks oluline ja perspektiivne?
    - ✓ Olulisteks aladeks loetakse alasid, kus esinevad selliste liikide elupaigad või kooslused, mis pole veel piisavalt kaitstud, kui neid alasid kaitse alla ei võeta, siis ei pruugi koosluse või liigi pikaajaline soodne seisund olla tagatud.

- kas tegemist on Euroopa ja riiklikul või kohalikul tasandil olulise loodusobjektiga?
    - Arvestada tuleb, kas tegemist on Euroopa ja riiklikul või kohalikul tasandil olulise loodusobjektiga. Näiteks võiks konkreetse piirkonna jaoks väärtusliku metsa, tähelepanuväärsed puud või pargid võtta kaitse alla hoopis kohalik omavalitsus.

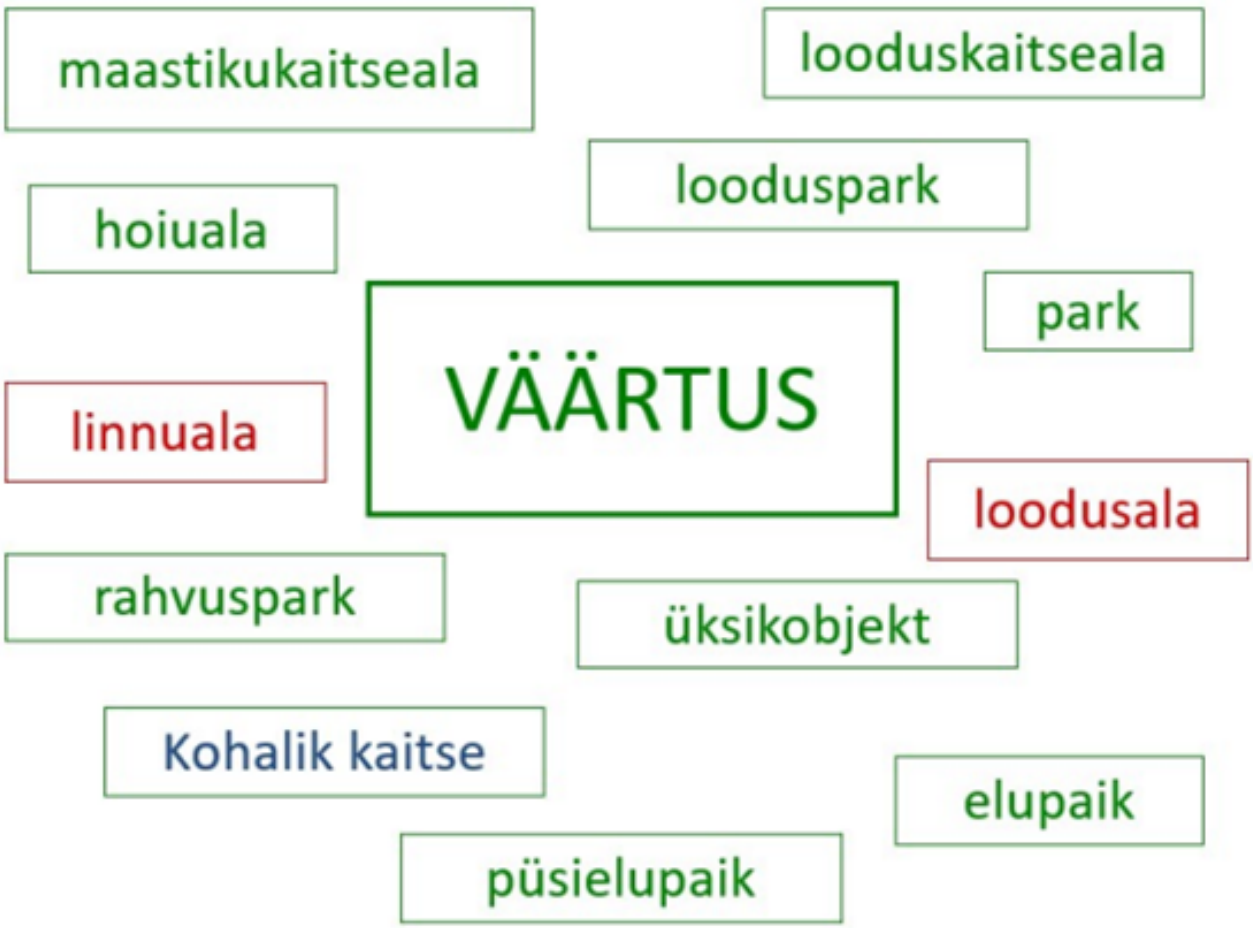
    - kas piirangute seadmine on proportsionaalne?
        - Tuleb hinnata, kas piirangud on proportsionaalsed, ehk arvestada tuleb ka teisi huvisid.

Kaitsealuste liikide puhul ütleb ka looduskaitseseadus (LKS-i § 48), kui palju on vaja neid kaitsta. Näiteks I kategooria liikide puhul tuleb kaitsta kõiki teadaolevaid liigi elupaiku, II kategooria liikide puhul tuleb kaitse alla võtta vähemalt pooled elupaigad ja III kategooria liikide puhul tuleb kaitse alla võtta vähemalt 10% elupaikadest.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Võimalikud eri tüüpi kaitstavad alad

Näiteks rahvuspargiks sobib ala siis, kui lisaks loodusväärtustele on seal säilinud eriline kultuuripärand ning traditsiooniline elulaad. Ühe liigi kaitsmiseks moodustatakse püsielupaik, puu kaitsmiseks võetakse see kaitse alla üksikobjektina. Kaitseala loomine on põhjendatud siis, kui alal on erinevad loodusväärtused.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Kaitse-eesmärkide piiritlemine

Alade kaitse alla võtmisel tuleb määrata ala kaitse-eesmärgid ehk konkreetsed väärtused, mida kaitsta soovitakse, ning need piiritleda.

Kaitsealade piiritlemisel arvestatakse, et

- ✓ väärtused võetakse kaitse alla võimalikult tervikuna;
- ✓ oluline on ala piisav suurus, sest liiga väikesel alal ei pruugi elupaigad säilida;
- ✓ võimaluse korral peaksid piirid olema looduses tuvastatavad.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Kaitsealadele määratakse ka vööndid

- ✓ **Loodusreservaat** on otsesest inimtegevusest puutumata ala.
- ✓ **Sihtkaitsevööndis** on majandustegevus keelatud ja inimtegevus piiratud.
- ✓ **Piiranguvööndi** kaitsekord on leebem ja seal on majandustegevus teatud tingimustel lubatud.

Näiteks määratakse sihtkaitsevööndisse väärtuslikumad metsakooslused ja sellised poollooduslikud kooslused, kus lindude pesitsusrahu tagamiseks on vajalik liikumispiirang.

Piiranguvööndisse arvatakse enamasti inimeste elualad, põllud ja niidukooslused.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Kaitse-eeskirjas määratakse kaitsekord

Kaitsekorra koostamisel arvestatakse ala konkreetsete väärtustega ja ala ohustavaid tegureid teades kavandatakse kaitse ja määratakse, milliseid tegevusi alal lubada või keelata.

Looduskaitseseadus (paragrahvid 30–31) seab üldised kitsendused ja keelab vööndite kaupa riskiga seotud tegevused või annab võimaluse need kaitse-eeskirjaga lubada.

Näiteks saab kaitse-eeskirjaga reguleerida järgmist:

- inimeste viibimine alal;
- telkimine, lõkke tegemine;
- sõidukiga liiklemine;
- jahipidamine;
- kalapüük;
- ehitamine;
- raie;

- maaparandus.

Kaitse-eeskirjaga määratakse vööndite kaupa, mis on lubatud või keelatud või osaliselt piiratud. Osa tegevusi on võimalik lubada ainult kaitseala valitseja igakordsel nõusolekul. Sageli on sellisteks tegevusteks piiranguvööndis ehitise püstitamine või raie, sest eeskirja koostamisel ei ole võimalik kõiki olukordi ette näha. Seega peab loa taotlemisel Keskkonnaamet juhtumipõhiselt hindama, kas ehitamist ja raiet saab lubada või mitte.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Kaitsealade loomise protsess

1) Kõigepealt esitatakse ettepanek objekti kaitse alla võtmise kohta. Kui eeldused kaitseala loomiseks on olemas, koostatakse esimene kaitsekorra visioon, mida tutvustatakse avalikkusele, mis tähendab seda, et saadetakse kirjad maaomanikele, RMK-le, KOV-ile jt huvigruppidele – mõnikord jäetaks see etapp vahele, näiteks kui tegemist on ainult riigimaaga.

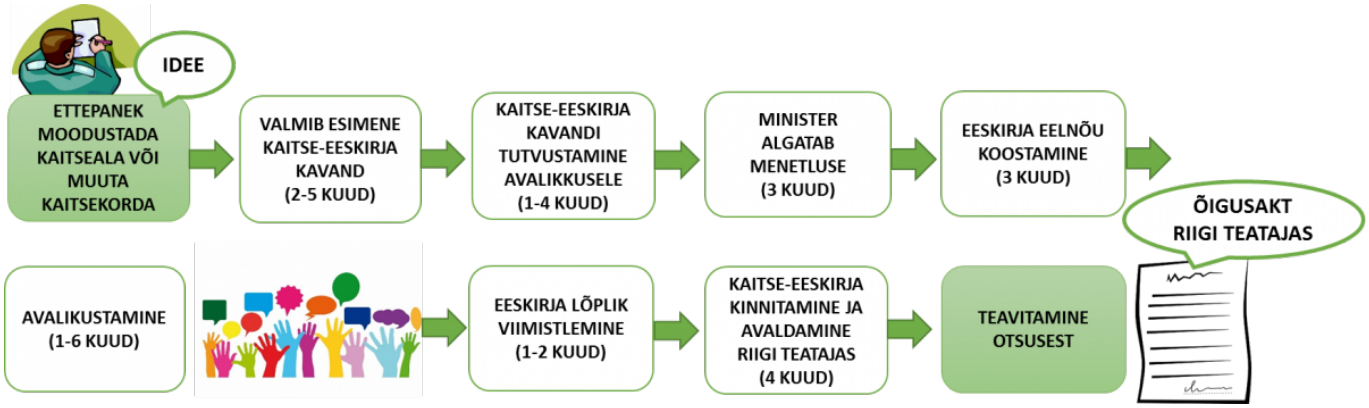
2) Edasi saadetakse kavand Kliimaministeeriumile menetluse algatamiseks.

3) Kui menetlus on algatatud, koostatakse kaitse-eeskiri koos seletuskirja ja kaartidega ning tutvustatakse seda maaomanikele ja muudele huvigruppidele uuesti. Looduskaitseseadus näeb ette, et avaliku väljapaneku kestus peab olema vähemalt kaks nädalat, aga enamasti on avalikustamise aeg siiski pikem. Vajaduse korral korraldatakse avalik arutelu. Kõikidele ettepanekutele vastatakse kirjalikult.

4) Pärast kaasamist muudetakse/täiendatakse vajaduse korral eelnõud ja seletuskirja ning seletuskirja lisatakse ka avalikul väljapanekul esitatud ettepanekud ja vastuväited ning Keskkonnaameti seisukohad, et edasised otsustajad saaksid hinnata, kas kõigega on piisavalt arvestatud.

5) Eelnõu saadetakse uuesti Kliimaministeeriumile, kust see saadetakse omakorda teistele ministeeriumitele kooskõlastamiseks.

6) Kui vastuväiteid ei esitata, kinnitab valitsus eeskirja.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Haldusakti andmise peatamine kaitse alla võtmise ajal

- ✓ Looduskaitseseaduse alusel tekib õigus haldusakti peatamiseks, kui on esitatud kaitse alla võtmise ettepanek või on algatatud menetlus (LKS-i § 8 lg 6). Haldusakti peatamise õiguse tekkeks tuleb kõigepealt ministeeriumil hinnata ettepaneku vastavust nõuetele ja see ametlikult töösse võtta;
- ✓ peatada saab vaid haldusakti, ei ole võimalik peatada tegevust, milleks haldusakti koostamise kohustus puudub;
- ✓ peatamine on vajalik juhul, kui kavandatav tegevus võib kahjustada loodusobjekti;
- ✓ haldusakti saab peatada kuni 28 kuuks.

Millal jõuavad kavandatava kaitstava ala piirid projekteeritavate alade kihile?

– Kui ettepaneku algataja on Keskkonnaamet, siis kantakse piirid kihile üldjuhul siis, kui ettepanek või kaitsekorra esimene kavand saadetakse ministeeriumisse.

– Kui ettepanek tuleb väljastpoolt ministeeriumi haldusala, siis kantakse piirid kihile üldjuhul siis, kui ministeerium saadab ettepaneku ametile töösse võtmiseks.

Millal tuleb haldusakt peatada?

Kui on esitatud loodusobjekti kaitse alla võtmise ettepanek või algatatud kaitse alla võtmise menetlus ja haldusorganile (nt KOV-ile) on esitatud taotlus haldusakti andmiseks, siis tuleb hinnata, kas kavandatav tegevus võib mõjutada kavandatava loodusobjekti seisundit, ja kui tegevus võib mõjuda negatiivselt, tuleks haldusakti menetlus peatada.

Selle sisendi saab ametilt. Haldusakti andmise menetlus peatatakse kuni loodusobjekti kaitse alla võtmiseni või kaitse alla võtmisest keeldumise otsuse tegemiseni, kuid mitte kauemaks kui 28 kuuks alates haldusakti andmise menetluse peatamise otsuse tegemisest.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Kohaliku omavalitsuse tasandil ala kaitse alla võtmine

Väärtuste kaitse alla võtmise võimalus on ka kohalikul omavalitsusel, aga looduskaitseseadus näeb sel juhul ette, milliseid objekte kohalik omavalitsus (KOV) kaitsta saab.

Kohaliku omavalitsuse tasandil võib kaitstavaks loodusobjektiks olla nt maastik, väärtuslik põllumaa, väärtuslik looduskooslus, maastiku üksikelement, park, haljasala või haljastuse üksikelement, mis ei ole kaitse alla võetud kaitstava looduse üksikobjektina ega paikne riiklikul kaitsealal. Looduskaitseseadus ei välista näiteks püsielupaigana kattumist, aga kui riiklik kaitsekord on rangem, ei tohi kattumist olla.

On esinenud olukordi, kus KOV tahab kaitse alla võtta liikide elupaiku. Liikide kaitse on aga riigi pädevuses. Seetõttu looduskaitseseadus ei võimalda KOV-il liikide kaitseks kaitseala moodustada.

Kui kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstav loodusobjekt võetakse kaitse alla riikliku kaitsealana või kaitstava looduse üksikobjektina, jääb loodusobjekt ka kohaliku tasandi kaitse alla, kuid kaitsekordade vastuolu korral kohaldatakse riiklikku kaitsekorda.

Rakendada saab vaid looduskaitseseaduses sätestatud piiranguvööndi kaitsekorda (LKS-i § 31), mida võib kaitse-eeskirja või planeeringuga leevendada.

Näiteks saab KOV kohalikul kaitsealal

- keelata maavara kaevandamist,
- ehitamist,
- maaparandussüsteemide rajamist,
- väetiste kasutamist,
- samuti keelata uuendusraied, aga mitte hooldusraied.

KOV ei saa seada liikumispiiranguid ega keelata ehitiste hooldamist.

Keskkonnaamet nõustab kohalikku omavalitsust vajaduse korral.

Menetluse algatab ja viib läbi kohalik omavalitsus, koostades

- ✓ üldplaneeringu või detailplaneeringu;
- ✓ kaitse-eeskirja;
- ✓ (valikuliselt kaitsekorralduskava);
- ✓ (üldplaneeringus saab määrata haldusakti peatamise võimalused ja tingimused).

Kui loodusobjekt asub maardlal, tuleb kaitse alla võtmise otsuse eelnõu kooskõlastada Kliimaministeeriumiga.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Kaitsekorralduskava

Kaitsekorralduskava on rakenduslik tegevusplaan, millega määratakse olulisemad tegevused alal olevate loodusväärtuste säilimiseks, taastamiseks ja tutvustamiseks.

KAVAS

- ✓ esitatakse info väärtuste kohta, seatakse neile mõõdetavad eesmärgid (koosluste pindala, liikide arv), antakse ülevaade alal tehtud inventuuride kohta;
- ✓ tuuakse välja, millised on ala kaitseväärtuseid mõjutavad tegurid ja milliseid meetmeid on vaja rakendada väärtuste paremaks kaitseks.

Tihti aetakse segamini mõisted „kaitse-eeskiri“ ja „kaitsekorralduskava“. Kaitse-eeskiri on õigusakt, millega määratakse ala kaitse-eesmärgid ja kaitsekord ehk piirangud. Kaitsekorralduskaval ei ole õiguslikku tähendust.

Kaitsekorralduskavaga planeeritakse näiteks inventuuride tegemine, poollooduslike koosluste või liikide elupaikade hooldamine ja taastamine, veerežiimi taastamine, probleemliikide tõrje, osadel aladel külastuskorralduse planeerimine – uute objektide kavandamine ja olemasolevate infotahvlite ning kaitseala piiritähiste paigaldamine. Selles osas on ka KOV-i sisend oluline.

Kavaga esitatakse vajaduse korral ka ettepanekud kaitse-eesmärkide või kaitsekorra muutmiseks.

Kaitsekorralduskava koostamisel toimub kaasamine vastavalt vajadusele.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Küsimused ja vastused

1. Looduskaitsealuses Keila mõisa pargis asuvale eraomandis olevale kinnistule soovitakse ehitada korterelamu kehtiva ja Keskkonnaameti poolt kunagi kooskõlastatud detailplaneeringu järgi. Keskkonnamõju on detailplaneeringu käigus juba hinnatud. Kas riigil on võimalik maad vahetada kohta, kus kinnisvara arendustegevus ei läheks konflikti looduskaitsega (Keilas on sellist riigimaad). Või oleks võimalik see kinnistu riikliku looduskaitse alt (pargi koosseisust) välja arvata?

Maade vahetamist enam ei toimu, võimalik on omaniku vahetus ostu-müügi korras. Riikliku kaitse alt välja arvamine toimub sama skeemi järgi nagu kaitse alla võtmine. Juhul, kui planeeringu kehtestamise järel on seadus või ka kaitseala kaitse-eeskiri muutunud rangemaks, ei pruugi planeeringu alusel olla võimalik enam projekteerimistingimuste ja ehituslubade andmine, sest haldusakt peab vastama kehtivale seadusele.

2. Miks on nii, et kui kohalikul tasandil algatatakse kaitseala loomise menetlus, siis keeldutakse Keskkonnaameti poolt menetluste peatamisest (tegemist koosluse ja pinnavormide kaitsmise sooviga) – kui lubatakse kaeve- ja raielubasid edasi taotleda ja vastu võtta, siis see on ju loodusobjekti kaitsmise eesmärkide vastu ning võib tekitada just suuremat kahju, kuna soovitakse enne piirangute selgumist kiiresti veel suuremas mahus raiuma või kaevandusluba taotlema hakata.

Looduskaitseseaduse § 8 lõike 6 alusel kehtib haldusakti peatamise õigus vaid juhul, kui loodusobjekti kaitse alla võtmise menetluse algatab ja menetluse läbiviija määrab Kliimaministeerium. Seetõttu ei ole võimalik Keskkonnaametil haldusakti kohaliku omavalitsuse tasandil loodava kaitseala puhul peatada.

Mõistlik on kaaluda vastava muudatuse tegemist looduskaitseseaduses. Asjakohase muudatusettepaneku saavad esitada kohalikud omavalitsused ise otse Kliimaministeeriumile.

3. Looduskaitseseaduse § 25 lõike 2 alusel kehtestatud keskkonnaministri 2. novembri 2022. aasta määruse nr 50 „Kaitsekorralduskava koostamise ja kinnitamise kord ning kaitsekorralduskava kinnitaja määramine“ (KeM-i määrus nr 50) § 2 lõikes 1 on aga selgelt sätestatud, et kaitsekorralduskava koostamist korraldab Keskkonnaamet. KeM-i määruse nr 50 § 5 lõike 1 kohaselt kinnitab kaitsekorralduskava samuti Keskkonnaamet. Kuidas on KOV kaitsealade puhul kaitsekorralduskava kinnitamisega? Saatsime ministeeriumile selle kohta päringu, et kellel on üldse õigus KOV kaitseala kaitsekorralduskavasid koostada ja kinnitada. See on õigusliku aluse küsimus. On Teil sellega seoses

mingit kogemust/teadmist?

Looduskaitseseadus sätestab kaitsekorralduskava koostamise korra riiklikult kaitstavate alade kohta. Samas ei piira seadus kohalikul tasandil kaitstava ala kohta kaitsekorralduskava koostamist – seda võib kohalik omavalitsus ise koostada ning Keskkonnaamet saab osaleda nõuandjana. Kohalik omavalitsus saab oma üldplaneeringus seada nõuded ja tingimused ka omavalitsuse tasandil kaitseala loomise ajal haldusmenetluse peatamiseks.

4. Looduskaitseseaduse § 17 lõike 8 kohaselt: kui kinnisasja valdaja ei nõustu kaitse-eeskirjaga või kaitsekorralduskavaga määratud vajalikku tööd tegema või ei jõua tööde tegemise osas kaitstava loodusobjekti valitsejaga kokkuleppele, ei ole tal õigust takistada kaitstava loodusobjekti valitsejal seda tööd korraldamast.

Kaitsekorralduskavaga nähakse ette tegevused kaitseväärtuste paremaks kaitseks. Kaitsekorralduskava ei anna õigust tegevuste läbi viimiseks, kui see on vastuolus mõne muu seaduse sättega.

Kui kaitsealal on vajalik kaitsekorralduskava järgi tööde tegemine ja kavandatud tegevus on kaitse-eeskirjaga lubatud, siis ei ole tal tõesti õigust takistada kaitstava loodusobjekti valitsejal seda tööd korraldamast.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Külastustaristu kaitstavatel aladel

Üha enam vajab linnastuv rahvas võimalusi looduses liikumiseks. Suur osa looduslikest aladest on arvatud kaitse alla. Kaitsealadel reguleerib taristu rajamist, rahvaüritusi ja inimeste viibimist kaitse-eeskiri ning hoiualadel kohustab looduskaitseseadus hoidma kaitstavad väärtused soodsas olukorras. Seetõttu tuleb arendusplaanid kooskõlastada Keskkonnaametiga.

Kooskõlastamine on vajalik, sest tundlikel kaitsealadel, mis on loodud ohustatud liikide ja paikade kaitseks, võib rahvahulkadel olla alale oluline mõju. Suunates ja hajutades inimesi taristu abil ohustatud elupaikadest ja liikidest eemale, saame vältida halba mõju.

Keskkonnaamet koostab kaitsealadele kaitsekorralduskavad, kus on ette nähtud ka tegevused ala tutvustamiseks. Keskkonnaamet registreerib külastustaristu andmed Maa- ja Ruumiameti rakenduses Kylastustaristu.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Külastustaristu rajajad

Kliimaministeerium on analüüsinud Eesti looduses asuva taristu üldist seisundit, selle hooldamist ja rahastamisvõimalusi ning leidnud, et kulude optimeerimiseks on vajalik eri osapoolte tihe koostöö.

Selleks on välja töötatud Külastustaristu teekaart (2024), mis näeb ette koostöö taristuomanikega.

Suurim külastustaristu rajaja on Eestis Riigimetsa Majandamise Keskus. Aktiivsed taristu rajajad on ka kohalikud omavalitsused.

Kohaliku omavalitsused on rajanud oma territooriumile külastustaristut tihti erinevate fondide ja programmide toel ning koostöös MTÜ-de, haridusasutuste ja turismiettevõtjatega.

2019. aasta külastustaristu inventuur kaitstavatel aladel näitas, et väljaspool RMK külastustaristuid on teised taristuloojad rajanud ligi 2000 objekti kaitstavatele aladele.

Inventuur näitas, et tihti on avalike rahastusfondide abil rajatud taristu puhul jäetud hoolduskulud arvestamata või on tekkinud arusaamatused maaomanikuga, mistõttu on taristu kasutamine muutunud keeruliseks. Nii on jäänud loodusesse objekte, mis on lagunenud, ei oma selgitusi, eksitavad külastajaid või ohustavad metsloomi.

Keskkonnaministeeriumi tellitud inventuur Eesti kaitsealade külastustaristu kohta, mida ei halda RMK (EMÜ, 2019)

Taristuga seoses võib esineda mitmeid probleeme:

- ✓ taristu tegelik omanik ei ole teada;
- ✓ taristu on hakanud lagunema, kuid ei leidu kedagi, kes seda hooldaks või parandaks;
- ✓ taristu puhul puudub teave seda ümbritseva kaitseala väärtuse ja piirangute kohta;
- ✓ taristu ehitised on Keskkonnaametiga kooskõlastamata.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Külastustaristu olulised elemendid

Loodusradade rajamisel võib olla mitu eesmärki, mis tuleb omavahel sobitada.

Sotsiaalne eesmärk on elanikkonna vaimse ja füüsilise tervise tagamine. Turvaline loodus toetab inimeste vaimset heaolu. Avalikud rajad pakuvad ka neile inimestele looduses liikumise võimalust, kes ise ei oma maad. Seega tagatakse sotsiaalne võrdsus.

Majanduslik eesmärk on seotud piirkonna külastajate arvu suurenemisega, millega võib kaasneda kohaliku ettevõtluse areng ja uute teenuste pakkumine – seega piirkonna sissetulekute ja maksubaasi kasv.

Keskkonnakaitse eesmärk tagatakse targa planeerimise abil: arvestatakse looduse säilimise eesmärki, eelistatakse külastustaristut hoida tundlikest aladest eemal või korraldatakse looduses viibimine nii, et see mõjutab loodust võimalikult vähesel määral.

Liikumisrajad looduses jagunevad järgmiselt

Matkarada – tähistatud ja hooldatud liikumisrada, mis on varustatud teatavat liiki informatiivse materjaliga ja omab matkajale vajalikke elementaarseid rajatisi/teenuseid.

Jalgsimatkarada – jalgsi läbitav liikumistee. Raja või rajalõigu pikkus on 3–15 km. Pikem matkarada peab olema jagatud lõikudeks, mis on läbitavad ühe päevaga.

Jalgsi õpperada – jalgsimatkarada, mille eesmärk on õpetada või harida (laiendada silmaringi) rajal liikujat tavaliselt mingis konkreetses valdkonnas (loodus, kultuur jms). Raja pikkus on suhteliselt lühike, 0,5–3 km. Rajal on teabealused/tahvlid, mõnikord ka väljakud, kus leidub põhjalikku infot raja objektide kohta.

Õppeväljak – loodusega tutvumiseks väljaehitatud ja piiritletud kindel territoorium. Teave on koondatud infoalustele ja -stendidele.

Jalgsi teemarada – rada, mida looduses ei tähistata, läbitakse giidi saatel ja on suunatud konkreetsele teemale (kooslused, linnud, taimed, seened jne). Lähtuvalt kaitseala kaitse-eeskirjast võib olla vajalik marsruudi kinnitamine, kui soovitakse saada rahvaürituse korraldamise kooskõlastus.

Kvaliteetse raja tunnused

1. Matkarada või pikema matkaraja lõik on läbitav ühe päevaga.

2. Matkarada peab olema vaheldusrikas, pikad üksluised rajalõigud puuduvad või neid on vähe.

3. Matkarada on tähistatud nii, et seal on võimalik liikuda ohutult ja eksimatult, omamata erilisi oskusi. Selgelt loetav märgistus on paigaldatud süsteemselt ja korrektselt nii, et see ei häiri maastikuvaateid.

4. Rajal või raja lähedal on vajalikud rajatised (ööbimisvõimalused või telkimisalad, istepingid, puhkekohad, lõkkeplatsid, joogiveevõtukohad jne) ning keerukamate ja tallamistundlike kohtade läbimiseks on olemas liikumisteed (laudtee, purre, trepp jne).

5. Jalgsi matkajate rajad ei kattu või kattuvad vaid vähesel määral teisiti liikujatega (näiteks ratsutajad, ATV-d, jalgratturid jne) ja avalike teedega (maanteed jne).

6. Rada peab mööduma piisavas kauguses taluõuedest ning kaitsealustest taime- ja loomaliikidest.

7. Rada on kaitsealade läbimise korral kooskõlastatud Keskkonnaameti kui kaitseala valitsejaga.

8. Rajal on haldaja ja/või hooldaja, kes tagab raja arendamise ja igapäevase korrashoiu ja kestlikkuse.

Teavitavad tähised, infotahvlid ja suunaviidad

Teavitavad tähised kaitsealadel on väga olulised selleks, et külastaja mõistaks ümbritseva looduse hoidmise vajalikkust ning väldiks käitumist, mis võiks loodust kahjustada.

Teavitavate elementide hulka kuuluvad näiteks kaitsealade piiritähised (riiklikel kaitsealadel tähistab RMK), suured piirkonda tutvustavad infotahvlid, hoiatavad infotahvlid ning huvipunktide infotahvlid (paigaldatakse näiteks õpperadade äärde tähelepanu osutamiseks põnevatele objektidele).

Oluliseks teabeallikaks looduses viibijale on ka suunaviidad. Suuremate teede ääres paiknevad suunavad liiklusmärgid peaksid olema õigete nimetustega ning mitte suunama külastajaid kohtadesse, kus maaomanik on tee sulgenud.

Parklad

Aladel, kus planeeritakse suurema hulga inimeste koondumist, tuleb kindlasti arvestada ka auto parkimise võimaluste loomisega. Parkla tuleks rajada kas väljaspoole kaitseala või planeerida võimalikult loodussõbraliku ja paraja suurusega, et vältida loodusliku pinna vähenemist. Taristu rajaja esitab parkla rajamise kooskõlastamisel Keskkonnaametile andmed ka parkla mahutavuse kohta. See teave on Keskkonnaametile vajalik rahvaüritustele kooskõlastuse andmisel. Soovitavalt võiks parklas olla esimene infotahvel piirkonna käitumisreeglite ja vaatamisväärsuste kohta. Parkla piirid peaksid olema selged, et autosid ei pargitaks looduslikule alale. Parklates on võimalik korraldada ka jäätmemajandust.

Supluskohad

Kaitsealadele võib olla rajatud kohalike omavalitsuste supluskohti. Supluskohas ei nõuta enam riietuskabiini ja käimla olemasolu, kuid väga külastatavates kohtades on need ehitised siiski vajalikud ja looduskaitseseadusega on ette nähtud erand lubada ehituskeeluvööndisse ehitada suplusranna teenindamiseks vajalikke rajatisi. Ametlikud supluskohad on registreeritud Terviseametis. Kaitstavatel loodusobjektidel on oluline jälgida, et supluskoha külastajate arv ei ületaks taluvuspiire ja tallatav ala ei laieneks piiramatult. Ühtlasi tuleb tagada vee puhtus.

Sadamad ja lautrid

Kaitsealadel asuvad sadamad ja veeskamiseks mõeldud lautrikohad tuleb varustada infotahvliga, mis tutvustab merelt või ka maismaalt tulevatele külastajatele kaitseala väärtusi ja käitumisreegleid. Sadamates tuleb tagada keskkonnaohutus ja turvalisus. Uute sadamate ja lautrite rajamine kaitsealadel on põhjendatud vaid rannikukaitse eesmärgil.

Kestlik turism

Kuna loodust hoidev ja kestlik turism on tänapäeval oluline trend majandusmaastikul, siis võiks ka kohalikud omavalitsused läbi mõelda, kuidas toetada oma majanduspiirkonnas kestlikkust. Eesti kestliku turismi strateegia põhielemendid: loodust hoidev, kultuuri säilitav, kohalikku toodet eelistav, väikese ökoloogilise jalajäljega, vastutustundlik, massiturismi vältiv, oskusi ja teadmisi tutvustav, uuenduslik ja lisaväärtusi loov turismiarendus.

Keskkonnaamet väljastab Lahemaa, Matsalu ja Soomaa piirkonna loodusturismi ettevõtjatele kestliku turismi sertifikaate, mille põhimõtted on välja töötanud Euroopa Kaitsealade Liit (EUROPARC Federation).

Täiendavat teavet kaitsealadel ürituste korraldamise kohta:

- **keskkonnaamet.ee**
- **loodusveeb.ee**
- **kaitsealad.ee**
- **puhkaeestis.ee**

Viimati uuendatud 14.01.2025

Järelevalve

Juhul kui kaitstaval alal paiknevat külastustaristut haldab kohalik omavalitsus, siis tuleb kindlasti taristul toimuva tegevuse, nt telkimisalade või lõkkeplatside rajamise, ala tähistamise või külastajate suunamise kohta küsida eelnevalt Keskkonnaametilt nõusolekut või seisukohta.

Juhul kui kohalik omavalitsus kehtestab enda hallataval külastustaristul piiranguid, mille järelevalve ning rikkumisjuhtumite lahendamine on omavalitsuse pädevuses, siis korraldab ta kehtestatud piirangute järelevalvet ja lahendab omavalitsus juhtumeid ise ega tohiks riiklikule järelevalvele selliseid juhtumeid edastada.

Mõistlik on lähtuda põhimõttest, et oma haldusterritooriumil tekkivaid kohaliku elu korraldamisega seotud küsimusi lahendab kohalik omavalitsus ise. Suuremate ja üldisemate rikkumisjuhtumite korral võib sellegipoolest pöörduda Keskkonnaameti poole.

Keskkonnaamet on alati valmis kohaliku omavalitsuse kolleege juhtumite lahendamisel toetama ja nõustama ning vajaduse korral ka kontrollides osalema. Nõu saamiseks või juhtumite arutamiseks tuleb pöörduda Keskkonnaameti maakondliku järelevalvebüroo poole. Kiiret reageerimist nõudvate juhtumite korral tuleb neist teada anda, helistades Riigiinfo telefonile 1247.

Viimati uuendatud 14.01.2025

Kultuuripärandi kaitse rahvusparkides

Keskkonnaameti töövaldkonda kuulub kultuuripärandi kaitse rahvusparkides, parkides ja puistutes, ajaloolis-kultuuriliste väärtustega looduslikel üksikobjektidel ning maastikuilme säilitamine maastikukaitsealadel.

Kultuuripärandit uurides ja säilitades, saame teada, kuidas sajandite jooksul kujunenud elurikkust ka tänapäeval hoida.

Põhjalikumad uuringud rahvusparkides käsitlevad arhitektuuri – ja asustuse väärtusi ning ajaloolist

maakasutust. Näiteks Lahemaa rahvuspargi ja Otepää looduspargi kultuuriväätustest saab kaardil ülevaate Keskkonnaportaali abil. Neist alusuuringutest lähtuvalt on koostatud ka alade kaitsekorralduskavad ning kaitseala valitseja lähtub oma otsustes neist andmetest.

Lisaks maastiku paiknevate ja nähtavate kultuuriväärtustele on olulisteks ka:

- ✓ kohanimede, legendide, lugude ja laulude pärimus;
- ✓ aja jooksul omandatud tööoskused ja teadmised;
- ✓ ajalooline asustus, külade ja talukohtade hoonestusmuster, hoonete arhitektuur;
- ✓ tööriistad ja tarbeesemed ning käsitöö;
- ✓ murded ja kohalik keelekasutus;
- ✓ vanad taliteed, sillad, aiad, piirikivid, lautrikohad ja militaarpärand maastikul;
- ✓ looduslikud pühapaigad - ristipuud, hiiekohad, ravivad allikad, kivid ja muu taoline.

Viimati uuendatud 10.01.2025

Ehitamine ja planeerimine rahvusparkides ja maastikukaitsealadel

Rahvusparkides, maastikukaitsealadel, ajaloolistes parkides või ka üksikobjektide vahetus läheduses või ehitustegevus kahjustada kaitse eesmärke. Seetõttu vajab ruumiline planeerimine ja reeglina ka ehitustegevus kaitstavatel aladel Keskkonnaameti eelnevat nõusolekut.

Rahvusparkide kaitse-eesmärkideks on lisaks looduse kaitsele ka kultuuripärandi kaitse ja seal kehtivad ehitustegevusele teiste kaitsealadega võrreldes täiendavad reeglid.

Rahvusparkidele iseloomuliku kultuuripärandi kaitseks, s.h pärandmaastiku säilimiseks, on Keskkonnaametil rahvusparkide teatud vööndites õigus seada ka kaitse-eesmärgist lähtuvaid tingimusi ehitiste paiknemise, välisviimistluse, arhitektuurilahenduse, mahu, mõõtmete ja katusekalde kohta. Samuti võivad rahvusparkides vajada Keskkonnaameti nõusolekut ka teatud ehitustööd, mida mujal

kooskõlastama ei pea (nt väliskonstruktsioonide muutmine rahvusparkide piiranguvööndites). Piiranguga suunatakse eelkõige kõrge ajaloolis-kultuurilise väärtusega hoonete ja hästisäilinud miljööga külade hooldus- või rekonstrueerimistöid viisil, mis tagab piirkonna väärtuste säilimise.

Maastikukaitsealade eesmärgiks olev maastikukaitse eeldab samuti ehitamise lubamist selliselt, et maastikuvaateid ei rikutaks. Täiendavaid andmeid kaitsealadel kultuuriväärtuste säilitamiseks saab vastava ala kaitsekorralduskavadest.

※ Loe lisaks Keskkonnaameti veebilehe alajaotisest "**Kultuuripärandi kaitse**".

Viimati uuendatud 10.01.2025